

TÉREY JÁNOS

„Csipkefa bimbója”

EGY CÍVIS VALLOMÁSAI

A nevemet sokáig nem szerettem. János, azt jelenti héberül: Isten kegyelme, más-képpen: Jahve megkegyelmezett. Erre a kegyelemre nem egy őszömnök szüksége volt vagy lett volna. Mint keresztnév a családukban a múlt század hetvenes éveire unalmas sormintává vált. János az apám, a nagyapám – és a dédapám? Nem-nem, ő bizony István (őutána István az én második keresztnemem is), igaz, neki is élt János nevű bátyja. Űkapám János? Űkapám János, de a szépapám már nem, mert a szép-apám Mihály.

Jánoska, Jánosa, így szólítottak odahaza, Jancsinak egyedül az iskolában, Janinak csak a távoli ismerősök, Janónak pedig csak két lány hívott. Először is Szigeti Mária a nyolcadik Á-ból, aki magas volt, sovány, finom vonású, és befont hajával éppen úgy nézett ki, mint Leia hercegnő a *Csillagok háborújából*. Az ő osztálytársnője, Ecsedi Erika is ugyanígy szólított, ő is tetszett, nem csak közvetlen és kedves, de korán érő és formás is volt, egyszer, közös futás közben még a fenekét is meg merészeltem fogni („Terólad nem gondoltam volna”, csapott a kezemre), csábított Incze Balázsék vehemenciája. Csábított, ha nem is tetszett a mozdulat, mivel a libidó ébredése, a serdülőkor éledezése közben is tudtam, éreztem, éreznem kellett, mekko-ra pofátlanság ez a paskolás. Taktilis élmény, egyúttal óriási pofátlanság. Jól el is szégyelltem magam. „Te vajon mit szólnál hozzá, ha hozzád nyúlkálnának?”, kérdezte csípősen Erika, mire végre tényleg bocsánatot kértem. Viszont ez a két lány minden tekintetben tetszett. Máriát, azaz a barátnői számára csak Macát érinteni sem mertem, sem így, sem úgy, még a kezét sem, vajon miért? A hercegnősége miatt? És „Era” civilebbnek tűnt nála, hétköznapibbnak, talán tapinthatóbbnak is?

Valójában nem.

Erikára egészen más okból néztem borzongva: a következő évben egyszerre veszítette el az édesapját és az édesanyját, ugyanazon a napon haltak meg a szülei, amikor a Medicor Művek kirándulóbusza szakadékba zuhant egy szerpentinről Grác környékén 1983. szeptember 14-én. Megjegyeztem, mert ez volt a tizenharmadik születésnapom estéje. Bemondták a *Híradóban*, hogy balesetet szenvedett egy debreceni Ikarus busz, és rengeteg halott van.

Másnap reggel beszéltek az „újépület” lépcsőin a gyerekek, hogy valami történt.

„Mi a baj?”

„Odavesztek szegények, azt mondta este apukám.”

„Csak nem az a busz?”

„Csak de.”

„Medicor?”

„Medicor.”

„Gyerekek is?”

„Csak felnőttek mentek.”

„Hallottad, hogy az Eötvösből...”

„Ecsedi Erikának a szülei is.”

„Mind a kettő?”

„Apja, anyja”, mondta egy fonott copfos lány a nyolcadik Á-ból, és a korláthoz dőlve rázendített *A börtön ablakában* című dalra. Én nem találtam semmi lelkesítőt ennek a tábortűznél is sokszor elővett dalnak az éneklésében, nem értettem, ki beszél benne és kihez, nem értettem, nem volt meg a kontextus, és kiskorúságom tudatlanságában is taszított az a fülbemászó tolakodás, amit ma egyszerűen giccsnek mondanék.

Utánanéztam a balesetnek: tizenöt halott, harmincöt sebesült.

Erikáék a Thomas Mann utcán laktak, az Újkert szélén, tudtam, mert egyszer hazakísértem. Néhány hétig nem jött iskolába, mondták, egy rokon néni fogja magához venni. Olvastam az újsághírt, negyvennégy évesek voltak a szülei, apja is, anyja is. Milyen érzés lehet hazamenni tanítás után, úgy, hogy nem vár otthon az apukád és az anyukád? Eddig vártak, és soha többé nem fognak várni. Akkor nem is hazamész, hogyha nem hozzájuk, hanem valahová máshová. Ott áll az autó a ház előtt, ott lóg a kabátjuk a fogason, mégsem vár vacsorával az anyád, mint tizenhárom éve mindig, nem készíti ki a holnapi ruhádat, nem pakol be helyetted apád az iskolatászkába. Láttuk Erika kisírt szemét a következő hétfőn az udvaron. Nem mertem odamenni. Aztán igen, megöleltem, eltolt, végül visszaölelt. A balesetet a lassan szivárgó hírek szerint egyértelműen a kipufogófék hibája okozta, a busz sofőrjét először mégis hét év börtönre ítélték, majd két év múlva – bizonyítottság hiányában – kiengették. Megbélyegezve egy egész életre.

Nem tudom, miért, de utána rajtam ragadt ez a nem kívánt és szokatlan „Janó” egész gimnáziumban. Mintha valami felvidéki favágó vagy drótostót fia volnék. Ahogy tulajdonképpen majdnem vagyok is. (Még a grund szlovák származású, folyton pipázó őret is Janónak hívják *A Pál utcai fiúk*ban, ő tudatja lakonikusan a fiúkkal a keserű véget.)

Az iskolában korábban másféle, még váratlanabb gondok támadtak a nevemmel. Nos, a nevem olyan, amilyen, se nem szép, se nem csúnya, de hogy támadási felületet is nyújt, azt addig nem tudtam. Hogy össze is tud szorulni tőle a gyomrom. So kalltam azt a már-már fizikai szenvedést, amelyet a *Csipkefa bimbója / Kihajlott az útra* kezdetű dal okozott, mert ugye:

*Arra ment Jánoska,
Szakajt egyet róla.*

Voltak, akik nyertettek ezen Tóth Tihamérné énekóráján, az Eötvös utcai „új-épületben.” Utólag meg is értem. Mások a helyemben kifejezetten élvezték volna saját keresztnevük emlegetését, ráadásul ennyire pozitív kontextusban, mint a bim-bószakajtás. Minek törik föl vele jóleső magányomat? Semmi közöm hozzá.

Pedig Tóth Tihamérnének jót is köszönhettem a kellemetlen csipkefa mellett, magát Richard Wagnert. Tihamérné tette föl hetedikben *A walkűrök lovaglását* meg az *Erdőzsongást*. Sőt a *Tűzvarázst*. Elképesztően telt és kerek világ volt, olyan kerek, amilyen addig csak a *Csillagok háborúja*, a *Fiatalok Bibliája* meg a régi görögök történeteiből állt össze. Ez a kettő, a *Star Wars* és Wagner ki is ütötte a helyéről az ajtómon éppen csak kopogtató *Gyűrűk ura*-trilógiát, még mielőtt igazából beléphetett volna az életembe. Rögtön tele is rajzoltam a kottafüzetemet a félszemű Wotannal meg a daliás Trisztánnal. Sentával, Izoldával, Kundryval miért nem? Mert nem mertem. Mert sohasem tudtam embert rajzolni, és szép nőkről nem szerettem volna karikatúrát firkantani, ahogy a Carrie Fisher-hasonmás Szigeti Máriához sem mertem közeledni. A Wagner-hősnőket pedig nagyon szépnek képzeltem. A férfiak ilyen értelemben sem számítottak tabunak. Karikatúratárgyként Vejnemöjnen szakálla és kanteléje foglalkoztatott közvetlenül azelőtt. De aztán mindent elsöpört a *Ring*. Akkoriban, 1983-ban ment a tévében Tony Palmer sorozata Richard Burtonnel a főszerepben, magyar hangja Szabó Gyula (nem sokkal előbb Gyula bácsi adta a hangját Frakknak, a macskák rémének, és a monumentális *Egri csillagok*ban saját testi valójában is megmutatkozott mint Cecey Éva apja). Magyarországon forgatták, a kecskeméti színház alakította benne a drezdai operát. A *Tűzvarázstra* itt már jólesően és lúdbőrözve ismertem rá. Utólag visszanézve nem volt valami hú, de szofisztikált alkotás, inkább afféle didaktikus gyorstalpaló biográfia, egyedül Gálffi László excentrikus, elboruló elméjű Lajos királya érdekes figura benne a számtalan kastélyával, aki végül a Starnbergi-tóba öli magát; nem volt nagyon okos film, de alapozónak, afféle kapudrognak Wagner világába pontosan megfelelt.

Wagner a nagyerdei lombok közé is kiköltözött velem. Mit sejtettem én az ő erdőzsongásába felejtkezve, hogy olyan valódi tortúra vár rám, mint a *János bácsi a csatában*? És bár csúfondáros szövege egyetlen ponton sem kínál lehetőséget az azonosulásra (sem a fűszállal, sem a kukacokkal nincs dolgom), mégiscsak kíméletlenül vetik majd be ellenem leleményes osztálytársaim; és azt is ki kell bírni. De azért eléggé szenvedtem ott az énekórán és a napközi udvarán. Iszonyatosan kiszolgáltatottá tett, hogy egy véletlen dalszöveget olvasnak rám, és legalább olyan kajánul, mintha egy titkolt bűnőmmel buktam volna le. Nem tudtam, hogy a gyerekek határtalan csúfolódó kedve nem mindig keres magának valódi hibát, az átlagtól való eltérést vagy testi torzulást. Pont elég, ha szem előtt vagy. És ez nem igazán fog

változni a későbbiekben sem, a közösségi média korában végképp nem. Vagyis ha látszol, nincs és soha nem is lesz irgalom.

Az elkülönöződés vágya, amelyet a névváltoztatásom fog fémjelezni, az apai házból való. Természetesen párosult a menekülni vágyással a szorongás másik melegágyából, az iskolából, amelyet felső tagozattól kezdve nem élveztem többé. Később az ország egyetlen Tóth Árpádról elnevezett gimnáziumába jártam, azaz a TÁG-ba, és Tót Ferenc volt a huszonéves, kicsit talán „elvarázsolt” és bogaras, de ragyogó elméjű magyartanárom, aki először olvasta a verseimet – igaz, ő „h” nélkül írta a nevét –, továbbá majdnem minden rokonom is Tóth volt, s ha mindez nem lett volna elég, meg persze volt három Tóth nevű osztálytársam is, és ráadásul én is Tóth voltam. Sok. Akkori kedvenc költőmmel nem így, nem ebben szerettem volna egyezni. És naponta jöttek szembe az azonos nevűek, elég volt ebből. Ettől a névtől előbb-utóbb szabadulnom kell.

„Vedd vissza nagyapád előnevét, legyél te is Macsi Tóth János”, javasolták nekem a rokonok.

„Még mit nem, az hogy hangzik már”, válaszoltam ifjonti értetlenséggel.

„Szerintem jól. Becsületesen. De ha nem tetszik, akkor változtass M. Tóthra”, tanácsolták a kompromisszumpártiak.

„Változtassatok ti”, feleltem dacosan én.

Végül sikerült a régi nevem alól, egyben a régi magamból is kibújni.

Nem volt kérdés, hogy nem a keresztneveimet cserélem, jó lesz nekem az a megszenvedett és kiérdemelt János István, hanem a vezeték: így lettem Tóthból Térey. Ilyen nevű ősöm sohasem létezett. Feldobtam, latolgattam néhány T-kezdőbetűs nevet, s a kultúrtörténetben találtam is Téreyket – Marit, Szendrey Júlia barátnőjét, Pált, az 1848-as honvéd őrnagyot, Gábort, a pesti muzeológust, az előbbi fiát, s az ő csemetéjét, Bennót, Szerb Antal osztálytársát és ihletőjét, végül Sándort, a debreceni költőt, aki meg Tóth Árpád gimnáziumi társa volt a Reáliskolában –, és elkértem tőlük örökbe a daktilusukat a trocheusom mellé. Igen, trocheus, mert mint említettem, a harmadik nevem István, s a szókezdő magánhangzó beszippantja az előző szót záró s-t.

Kérsz engedélyt a belügyminisztériumtól, és befizetsz ötszáz forintot. Pár hónap múlva másképpen fognak hívni. Nézd majd nagyot a családod.

Akkor döntöttem el azt is, hogy ha fiam születik, ő már semmiképpen sem lesz János. Így is történt, megszakadt a családi sorminta, amikor én tizenkilenc évesen családnevet cseréltem; a keresztnevemet pedig, nincs mit tenni, időközben határozottan megkedveltem, ha nem is adtam tovább; így a nevek monoton láncolata a családkban kétszeresen is megtört. Ha pedig a régi vezetéknevemet hallom, már föl sem rezzenek rá, elszoktam tőle, nem hallgatok rá, idegen.

Nem az őseim idegenek, akik viselték, hanem csak a nevük.

Hogyan is volnának idegenek? Hiszen évek óta őket nyomozom.